

Tekst speech NIVRA-voorzitter Jan Helderma bij opening NIVRA-debatsessies, 20 april 2009, Amsterdam

Dames en heren,

Hartelijk welkom bij het NIVRA! Welkom bij de start van ons nieuwe debatseizoen. Vrijwel exact een jaar geleden zat hier in deze zaal onze Koningin. Op die zonnige 16^e april vierden wij de opening van dit nieuwe huis. Die opening was ook meteen de aftrap van onze debatcyclus 2008. Een reeks bijeenkomsten, bedoeld om onze beroepsgroep te laten discussiëren met de verschillende voor ons beroep belangrijke partijen in de samenleving.

Vorig jaar hebben we gesproken over thema's als risicobeheersing, duurzaamheid en innovatie. We hebben een aantal lezenswaardige publicaties uitgebracht. We hebben de banden met stakeholders aangehaald en onze achterban betrokken bij het nadenken over de ontwikkelingen binnen ons vak. Die reeks ontmoetingen met het maatschappelijk verkeer is ons en onze stakeholders goed bevallen. Zo goed, dat een vervolg voor 2009 al snel vanzelfsprekend werd. En vandaag wordt daarmee een begin gemaakt.

Maar de wereld is veranderd sinds april vorig jaar. Om de Koningin heen zaten hier toen honderd Amsterdamse schoolkinderen. Minister Wouter Bos speelde met hen het spelletje petje op-petje af! De zon scheen volop. Het was feest, voor het NIVRA en voor het accountantsberoep.

Niet voor niets was ons motto toen 'Een nieuwe wereld, een nieuw huis, een bloeiend beroep'. Vrolijk bloeiende tulpen stonden symbool voor de economische situatie van dat moment.

Hoewel de Amerikaanse huizenmarkt in het slop was geraakt en de financiële sector in de VS het al moeilijk kreeg, leek een economische crisis voor ons op dat moment nog heel ver weg.

Maar minister Bos sprak bij die gelegenheid al strenge woorden: over geschonden vertrouwen, over de noodzaak van regelgeving en over 'infectuous greed', de besmettelijke hebzucht van bankiers.

Ik vraag me af of hij op dat moment al kon voorzien hoe het verder zou gaan. Hoeveel weekends hij nog aan de Nederlandse financiële sector zou moeten opofferen voor het einde van dat jaar.

Met dank aan de snelheid en intensiteit van de moderne media rolde de crisis zich in enkele maanden als een tsunami uit over de rest van de wereld. Inmiddels zit ook ons land in een recessie die in tachtig jaar niet zo hevig is geweest. De koersdalingen op de beurs zijn zelfs groter dan in de jaren dertig. Het enige goede nieuws is dat we nu meer weten over wat we toen fout hebben gedaan.

Geen vrolijke tulpen daarom dit jaar als beeldmerk voor deze debatreeks, maar een windvaan die duidelijk maakt dat er een stevige bries staat. De stormbal van de economie is gehesen en het zal nog wel even duren voor hij weer mag worden neergehaald. Het zijn andere tijden. Daarom is ons thema voor dit jaar 'accountants in een onzekere wereld'.

Onder druk wordt alles vloeibaar, luidt een bekend gezegde. Dus wordt er thans geknabbeld aan de spelregels voor verslaggeving. Waar jarenlang zorgvuldig over is nagedacht, wordt gretig op de helling gezet omdat het even beter uitkomt.

Wat moeten we denken van een ministeriële regeling die scholen toestaat om een jaarrekening op te stellen, waarbij bepaalde verplichtingen buiten de balans worden gehouden?

Hoe om te gaan met politici die om het hardst roepen dat waardering op actuele waarde niet handig is ten tijde van een kredietcrisis?

Kortom: worden zorgvuldig opgestelde regels gewoon aangepast aan de omstandigheden? Worden ze even 'meegenomen' in de wandelgangen van een G20-vergadering?

Toen de bomen nog in de hemel groeiden waren alle bankiers warm voorstander van waardering op basis van fair value. Maar in de herfst van 2008 heeft de IASB onder politieke druk de teugels al laten vieren en banken de mogelijkheid geboden hun balans aan te passen.

Nieuwe concessies liggen nu weer op de loer. De FASB buigt eveneens.

Heeft dan niemand destijds bedacht dat het ook nog wel eens minder goed zou kunnen gaan met onze economie?

Het is een goede zaak om de regels voor verslaggeving kritisch te blijven bezien en continu te streven naar verbetering. Accountants spelen nationaal en internationaal een stevige rol bij de totstandkoming van verslaggevingsregels, zeker waar het gaat om de controleerbaarheid daarvan. Maar wij bepalen de regels niet; het zijn geen 'accountancyregels', zoals nog wel eens wordt gezegd.

Zorgvuldigheid moet ook bij noodzakelijke aanpassingen voorop blijven staan. Met spoedreparaties houd je een schip niet al te lang zeewaardig.

Over regels gesproken: in het recent verschenen rapport van de Adviescommissie Toekomst Banken staan weliswaar geen regels maar alleen aanbevelingen, maar wel volgens het principe van 'comply or explain'.

De rol van de externe accountant komt in drie van die aanbevelingen aan de orde. Ook aan de interne accountant wordt aandacht besteed in het kader van de belangrijke rol die hij moet vervullen bij het riskmanagement en productontwikkeling in het bijzonder. Twee aanbevelingen bij de externe accountant, over afstemming met het risk committee van de RvC en over het noodzakelijke overleg met de toezichthouder DNB, zijn wat mij betreft vanzelfsprekend en ook niet echt nieuw. Maar de derde aanbeveling gaat naar mijn idee een stuk verder dan in de huidige situatie: de externe accountant moet zich een grondig oordeel vormen over het feitelijk functioneren van de governance binnen de bank die hij controleert en daarover rapporteren aan de RvB en de RvC. Daar is het laatste woord ongetwijfeld nog niet over gezegd. Ik neem aan dat die aanbeveling gedurende deze debatcyclus ook nog wel even de revue passeert.

Dames en heren, ook ons beroep heeft last van tegenwind. En dan doel ik hier niet zozeer op de financiële resultaten, die ook binnen het accountantsvak onder druk staan. Nee, ik heb het over de functie die de accountant vervult als intermediair tussen de onderneming en de maatschappij.

In economisch mindere tijden wordt van de accountant al snel verwacht dat hij zich flexibel opstelt richting opdrachtgever. Maar een rechte rug hoort niet te buigen als dat beter uitkomt.

De accountant moet in alle omstandigheden onafhankelijk kunnen opereren. Dat past bij zijn rol als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer.

Ik kijk, als ik dat zeg, graag even naar het portret van Limperg achter in deze zaal. Zijn leer van het gewekte vertrouwen heeft nog altijd niets aan waarde ingeboet. Vertrouwen, zo weet inmiddels ook de hele financiële sector, is de sleutel voor een gezonde economie. De accountant vervult in die economie een spilfunctie. Een publieke rol, waarin hij geacht wordt kritische vragen te stellen bij de informatie die hem wordt voorgelegd. Vragen die aan de basis liggen van zijn zorgvuldig oordeel.

Niet voor niets mocht de Koningin hier vorig jaar een plaquette onthullen met daarop de tekst van Lucebert 'want verantwoording vraagt zeer zuivere vragen'. Die tekst is actueler dan ooit.

De accountant ziet veel en weet veel. Vanuit zijn onafhankelijke positie kan hij signaleren en waar nodig corrigeren. Maar tegelijk is hij gehouden aan regels op het gebied van geheimhouding.

Dat maakt dat hij regelmatig onder vuur blijft liggen. Hij stond er toch bij en keek er toch naar? Hij zette toch een handtekening? Ook bij die banken die vervolgens omvielen?

De accountant kan zichzelf niet altijd verweren tegen zulke verwijten, zonder vertrouwelijke informatie prijs te geven.

Maar diverse voorbeelden hebben duidelijk gemaakt dat hij wel degelijk zijn stem laat horen als daar aanleiding voor is, al blijft dat tot nu toe vooral binnenskamers.

De discussie over de opstelling van PwC bij de openbare hoorzittingen van de provincie Noord-Holland is een nieuwe illustratie van een principe dat onder vuur ligt.

Moeten we tornen aan onze geheimhoudingsplicht? Hoe open moeten accountantskantoren zijn; over hun opdrachtgevers, over zichzelf?

Kan een accountantskantoor dat beursgenoteerde ondernemingen controleert het maken om zelf geen jaarverslag meer uit te brengen?

Of moet het juist een voorbeeldfunctie vervullen en misschien wel het beste jongetje van de klas willen zijn?

Vragen andere tijden om andere conventies? Wellicht, want het is niet altijd goed om tegen beter weten in vast te houden aan oude principes. Maar aanpassing van spelregels moet wel gestoeld worden op een gedegen proces; op discussie, op draagvlak binnen en buiten het beroep.

Niet gedreven door de waan van economische omstandigheden of van spraakmakende incidenten.

Voor het NIVRA dient de kwaliteit van de verantwoording hierbij ten allen tijde voorop te staan. Ook als het stormt.

Maar we zitten niet stil. En dus werken we inmiddels aan een nieuwe publicatie over de regels rondom geheimhouding.

Welke zekerheid voegt de accountant nog toe als omstandigheden zo snel kunnen wijzigen? Welke lessen kunnen we trekken uit de huidige crisis? En hoe kunnen wij als beroep beter gebruik maken van de kennis van het collectief?

Vorig jaar heb ik bij de opening van dit huis gezegd dat wij de signalerende rol van de accountant beter zouden moeten benutten. Inmiddels zijn wij als NIVRA gestart met het project 'kennis delen', om die signaalfunctie van het collectief beter te benutten.

Hoe dan ook: er zijn vragen te over. Ook de hiervoor genoemde recente gevallen uit de praktijk bewijzen dat er genoeg te debatteren valt rondom het accountantsberoep.

Daarom is het goed om vandaag het startschot voor deze nieuwe debatreeks te geven. Een tweede serie ontmoetingen tussen het beroep en het maatschappelijk verkeer, die net als vorig jaar zal worden besloten met de Accountantsdag op 25 november a.s. Debatbijeenkomsten die veelal tot stand komen in samenwerking met andere organisaties. Ook onze zusterorganisatie, de NOvAA, speelt daarin dit jaar een stevige rol.

Dat past in ons gezamenlijk voornemen om beide beroepsorganisaties om te smelten tot één nieuwe beroepsorganisatie voor alle 20.000 accountants in Nederland. Een belangenbehartiger voor alle leden, en rekeninghoudend met de functie die zij vervullen in deze maatschappij. En tegelijk een organisatie die waakt over de publieke functie van de accountant, als intermediair tussen beroep en samenleving.

Ik hoop dat ook het accountantsberoep zelf zich nadrukkelijk zal laten horen tijdens deze debatcyclus. Want ook bestuurders en professionals uit de dagelijkse praktijk mogen en moeten hun visie met anderen delen.

Hoe waardevol ook, het past niet als opinies over een professie alleen worden gemaakt door hoogleraren en fulltime commentatoren.

De relevantie van het accountantsberoep moet door ons gezamenlijk worden bewezen.

Daarbij past geen al te formele en terughoudende stellingname.

Laten wij onszelf niet marginaliseren, maar krachtig en helder positie kiezen in het maatschappelijk debat.

Ik wens u voor vandaag en in de komende maanden veel wijsheid, betrokkenheid en een uitgesproken mening toe.

Dank u wel.